

Araştırma Makalesi**Başvuru:** 14.02.2023**Kabul:** 27.02.2023**Atıf:** Kılıç, Merve Nur ve Hilal Akça. "Gürsel Korat'ın Çift Aslan Serisinde Unutmanın Sosyolojisi," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 19 (Haziran 2023): 36-59. <https://doi.org/10.55256/temasa.1250781>

Gürsel Korat'ın Çift Aslan Serisinde Unutmanın Sosyolojisi

Merve Nur Kılıç¹

ORCID: 0000-0002-5854-8605

Hilal Akça²

ORCID: 0000-0003-3518-7306

DOI: 10.55256/TEMASA.1250781

Öz

Geçmiş, hatıraları, bilgileri ve kimliği muhafaza eden bellek, bireyin kara kutusudur. Bellek hatırlama ve unutma gibi eylemlerle canlı tutulur. Belleğin canlılığı bireylerin ve toplumların geçmişleriyle bağını kuvvetlendirir. Bellek hem bireyde hem de toplumda bulunur ve bireylerin belleği bir araya gelerek toplumsal belleği oluşturur. Toplumsal bellek, toplumun tarihini, karakteristik özelliğini, geleneğini ve kültürünü içinde barındırır. Ancak kültürler toplumun sınırını aştığı için kültürel bellek kavramı ortaya çıkmıştır. En kapsayıcı bellek türü olan kültürel bellek, geleneğin aktarılmasını sağlar. Bu durum toplumların kendilerini tanımlarına ve tanıtmalarına olanak tanımaktadır. Son yıllarda toplumların öze dönüşleri ve kendilerini tanıma çabaları bellek çalışmalarının artmasını neden olmuştur. Bu artış sayesinde birey ve toplum çok yönlü şekilde incelenmiştir. Bellek çeşitli şekillerde aktifleştirilir. Belleği harekete geçiren eylemlerden biri unutmaktır. Bellekte muhafaza edilen veriler zamanın tesiriyle unutulur. Fakat unutma tam anlamıyla bir yok olma değildir. Zira bir kez belleğe alınan verilerin emaresi muhakkak kalır. Bellek farklı disiplinler aracılığıyla araştırılır. Bunlardan biri edebiyattır. Edebiyat sosyal, siyasî, psikolojik ve tarihî altyapısıyla belleğe hitap etmektedir. 'Yeni tarihselci eserleriyle' tanınan Gürsel Korat'ın romanları belleği yansıtır ve unutmanın incelenmesi için zengin malzemeye sahiptir. Bu çalışmada Gürsel Korat'ın eserlerinden Çift Aslan serisi 'unutmanın bakış açısıyla' incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Gürsel Korat, Çift Aslan Serisi, Bellek, Kültürel Bellek, Unutma, Sosyoloji.

The Sociology of Forgetting in Gürsel Korat's Double Lion Series

Abstract

The memory, which preserves the past, memories, information and residence, is the black box of individuals. It is recorded live with actions such as store and forget. It strengthens the vitality of memory and the bond of individuals and societies with their past. Memory resides both in the cell and in the memory and creates social data for aggregation in data cells. Social memory includes social structure, characteristic feature, tradition and culture. However, the concept of cultural memory has emerged as cultures have crossed the boundaries of society. Cultural memory, which is the most inclusive type of memory, ensures the transmission of tradition. This situation allows societies to get to know and promote themselves. In recent years, societies' return to self and efforts to know themselves have led to an increase in memory studies. Thanks to this increase, the individual and society have been examined in a multifaceted way. Memory is activated in various ways. One of the actions that activates memory is forgetting. The data stored in memory is forgotten by the effect of time. But forgetting is not complete extinction. Because once the data stored in the memory remains a trace. Memory is explored through different disciplines. One of them is literature. Literature addresses and reflects the memory with its social, political, psychological and historical infrastructure. The novels of Gürsel Korat, known for his new historicist works, have rich material for the examination of memory and forgetting. In this study, the Double Lion series, one of the works of Gürsel Korat, will be examined from the perspective of forgetting.

Keywords: Turkish Literature, Gürsel Korat, Double Lion Series, Memory, Forgetting, Cultural Memory, Sociology.

¹ Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi. mervenur.kilic@gumushane.edu.tr

² Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. hakca@erciyes.edu.tr

Giriş

Bellek, insanoğlunun kara kutusudur. Öğrenilen bilgiler, anılar ve kişinin kimliği bellekte muhafaza edilir. Julia Shaw'a göre hatıralar, kimliğin temelini oluşturur ve bireyin geleceğe dair bakışını belirler.³ Bu durum belleğin, bireyin geçmişini ve geleceğini etkilediğini gösterir. Zira bellek incelenerek geçmiş hakkında bilgi sahibi olunabileceği gibi geleceğe dair öngörülerde de bulunulabilir. Bellek, yaşayan toplumlar tarafından üretildiği için canlıdır, şimdiki zaman merkezlidir, sürekli gelişir, hatırlama ve unutmamanın ortaya çıkardığı değişimlere açıktır.⁴ Bu durum belleği dinamik kılar. Tekrarla ve süreklilikle canlılığını koruyan belleğin sonraki kuşaklara aktarılması kolaylaşır.

Bellek üzerine uzun yıllar boyunca çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların geçmişi Platon'a kadar götürülür. Platon, Sokrates'in belleğe verdiği önemden bahsettiği *Menon* eserinde bireyin her şeyi bilerek dünyaya geldiğini, yaşamı boyunca gerçekleştirdiği öğrenme ve araştırma eylemlerinin hatırlamadan ibaret olduğunu söyler.⁵ Böylece Platon, belleğin temelini hatırlamaya dayandırır. Aristoteles'e göre bellek geçmiş odaklıdır ve hatırlama, çağrışımların belleğe gelmesiyle ortaya çıkar.⁶ Aristoteles'in bu görüşü belleğin asıl amacınının geçmişi muhafaza etmek olduğunu ve hatırlamanın bellekten geçmişe ait verileri çıkarmak olduğunu ileri sürer. Bellek ve zaman, birbirinin tesirinde kaldığı için bu kavramlar etrafında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Örneğin, Aziz Augustinus belleğe farklı bir yaklaşım getirmiş ve şimdiki zamanda sabit kalıp geçmişe ve geleceğe bakmıştır.⁷ Augustinus'a göre belleğin ana dayanağı bugündür. Belleğe bugünden bakarak geçmişe ulaşılabilir ve geleceğe dair çıkarımlar yapılabilir. Henri Bergson da Augustinus gibi zaman olarak bugünü esas alır. Belleği, içindekileri saklayan terk edilmiş bir depo olarak değil aktif bir varlık olarak gören Bergson, belleğin zamanının 'şimdi' olduğunu ileri sürerek belleği, alışkanlık belleği ve saf bellek şeklinde sınıflandırarak belleğe sürecin depolandığı yer gözüyle bakar.⁸ Bu düşünceye göre bellekte asıl muhafaza edilen unsur zamandır. Bergson, belleğin yalnızca geçmiş zamanla ilişkilendirilmesine karşı çıkar; ona göre belleğin hareketi geçmişten şimdiye doğrudur.⁹ Zira belleğe aktarılan veriler geçmişe ait olsalar da hatırlandıkları zaman dilimi bugündür. Dolayısıyla belleğe her zaman hatırlanan andan bakılır. Bugün yaşanan anılar da belleğe aktarıldığında dün olur. Bu durumda bugünün hatırlanacağı zaman da yarındır. Hatırlama esnasında belleğe bugün sahip olunan bilgilerle bakılır. Dolayısıyla bugünün yargıları geçmişe tesir eder ve geçmiş yeniden kurulur. Belleğin korunma yollarından olan yeniden inşa faaliyeti geçmişin hatırlanmasıdır. Ancak geçmişin yeniden kurulduğu kısımlar unutulduğu için bu eylem gerçekleştirilebilir. Sonuç olarak belleğin sürekliliği için unutmama ve hatırlamanın birbiri ardınca deveran etmesi gerekir.

“Her unutmama; hafızada birtakım kalıntılar bırakırken her hatırlama, öğrenilenin olduğu gibi hatırlanması anlamına gelmemektedir. Öğrenilen unsur, hafızada var olan mevcut veriler ile ilişkilendirildiğinden dolayı

³ Julia Shaw, *Bellek Yanılgısı/ Hatırlama, Unutmama ve Sahte Anılar Üzerine Bir İnceleme*, çev. Funda Sezer. (İstanbul: Say Yayınları, 2017), 9.

⁴ Pierre Nora, *Hafıza Mekânlar*, çev. Mehmet Emin Özcan. (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006), 19.

⁵ Platon, *Menon*, çev. Ahmet Cevizci. (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2011), 32.

⁶ Aysun Eyrek, *Ekran Bellek/ Kültür Endüstrisinde Bellek Yitimi* (İstanbul: Doruk Yayınları, 2020), 50-51.

⁷ Eyrek, *Ekran Bellek/ Kültür Endüstrisinde Bellek Yitimi*, 44.

⁸ Faruk Karaarslan, *Toplumsal Hafıza* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019), 34.

⁹ Henri Bergson, *Madde ve Bellek-Beden-Tin İlişkisi Üzerine Deneme*, çev. Işık Ergüden. (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2015), 175.

hafızaya girdiği andan itibaren kendi gerçekliğinden kopar ve hafıza içindeki diğer verilerle kaynaşarak yeni bir gerçeklik hâlini alır.”¹⁰

Bireyin kendi zamanında olduğu kadar toplumsal ve kültürel zamanlarda yaşanılanlar da belleğe aktarılır. Bellek bu yönüyle bir depoya benzer. Bu depo hem birey hem de toplum için çalışır. Bireyin ve toplumun belleği ayrıdır ancak bu iki bellek türü sürekli veri alışverişinde bulunur. Toplumsal bellek, bireysel belleği kapsar, bazı durumlarda bireysel belleğe göre şekillenir fakat bu iki bellek birbirine karışmaz.¹¹ Maurice Halbwachs, belleği toplumsal boyutuyla ele alır. Halbwachs'a göre anılar kolektiftir ve yalnızca bireyin bildiği veya şahit olduğu anılar bile toplum tarafından hatırlatılır.¹² Buna göre birey, belleğinin canlılığı için topluma ihtiyaç duyar. Jan Assmann'a göre toplumsal belleğin taşıdığı kimlik, dayandığı zaman ve mekân somuttur çünkü bu bellek türü gerçeklerle ilişkilidir.¹³ Bu durum toplumlara dair doğru bilgilere ulaşmak için belleklerinin incelenmesi gerektiğini gösterir. Toplumsal bellek, içinde tarihî olayların olduğu, konuşmalar ve okumalarla genişleyen emanet bir bagaja benzer.¹⁴ Dolayısıyla toplumsal belleğin en önemli parçalarından biri tarihtir ve bu bellek türü dıştan gelen etkilere fazlasıyla açıktır. Bireysel bellek, büyük ölçüde bireyin yaşamına bağlıken toplumsal bellek diğer bireylerin bellekleriyle ve toplumun geçmişiyle ilişkilidir. Bu da bireysel belleği içe, toplumsal belleği de dışa yönelik yapar. Bireysel ve toplumsal belleğin ortak özelliği ise ömürlerinin birey ve toplumların ömrüyle sınırlı olmasıdır. Bir insan öldüğünde veya bir toplum yok olduğunda bellekleri büyük oranda yok olur. Bu durum yeni bir bellek türü arayışının ortaya çıkmasına sebep olur. Jan Assmann'a göre toplumsal bellek kavramını geliştiren Halbwachs, geleneği, anımsamanın şekillendirilmiş hâli olarak ele alırken bellek ve gelenek kavramlarının ilişkilendirilmesini belirsiz şekilde yapmıştır.¹⁵ Sonuç olarak Assmann'ın katkılarıyla kültürel bellek uzun ömürlü bellek arayışını karşılar.

Kültür, hem sosyal hem de zaman olarak bağlayıcı yapıdadır ve tekrarlanarak iletilir.¹⁶ Böylece kültürel verilerden oluşan kültürel bellek zenginleşip güçlenir. Kültürel bellek zamanlar arasında köprü işlevi görür ve geniş kapsamlı bir aracılık yapar. Kültürel belleğin diğer bellek türlerinden ayrılan yanı geçmişin geleneğe dönüştürülerek aktarılmasıdır.¹⁷ Bu aktarım geçmişin sınırlarını yıktığı için kültürel belleğin etki alanı genişlemiş olur. Böylece geçmiş kalıcı hâle gelir. “Kültürel bellek, gerek bireysel belleğin gerekse toplumsal belleğin açıklamakta yetersiz kaldığı alanları açıklama iddiasındadır.”¹⁸ Kültürel bellek, geleneği ve kültürü taşır. Gelenek, kültürün canlandırılmış ve aktarılmış hâlidir; gelenekler kültürel belleğin içinde anıtlar, ibadethaneler, mezar taşları, semboller ve figürler gibi kimliği dışarı yansıtan unsurlardan oluşur.¹⁹ Bu unsurları farklı kılan taşıdıkları anlamdır. Bu anlam çeşitli mekânlara veya nesnelere raptedilerek belleğe alınıp saklanır. Toplumlara gelenekleri bireyler tarafından hatırlanıp yaşanır ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Gelenekler ait oldukları

¹⁰ Karaarslan, *Toplumsal Hafıza*, 51.

¹¹ Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, çev. Banu Barış. (Ankara: Heretik Yayınları, 2018), 46.

¹² Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, 10.

¹³ Jan Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev. Ayşe Tekin. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 48.

¹⁴ Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, 46.

¹⁵ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 53.

¹⁶ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 23.

¹⁷ M. Emir İlhan, “Gelenek ve Hatırlama: Belleğin Kültürel Olarak Yeniden İnşası Üzerine Bir Tartışma,” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10, sayı: 8 (2015): 1404.

¹⁸ M. Emir İlhan, *Kültürel Bellek-Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2018), 12.

¹⁹ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 28.

milletin zamansal ve mekânsal sınırlarını aşarlar. Bu nedenle kültürel belleğin kalıcılığı diğer türlerden daha fazladır. Kültürel bellek, antik zamanlara uzanır, geleceğe yönelik hatırlatır ve koruyuculuğu sayesinde kültürü yeniliklerle uyumlu hâle getirir.²⁰

Kültürel bellek, gündelik olaylarla ilgilenmez; o, anlamı sınırlandıran, biçimsel, törensel ve birey tarafından nesnelere kurulan bir dünyadır.²¹ Kültürel bellekteki nesnelere ve olaylara yüklenen anlam çerçevelidir. Bu nedenle bir sembol veya olay farklı kültürler tarafından aynı anlamla hatırlanır. Bu hatırlama aynı olmasa dahi benzerdir. Kültürel bellek içinde törenler geleneğin sahnesi olduğu için önemli bir yere sahiptir. Gelenekler somutlaştırılarak kültürel bellekte muhafaza edilir ve törenler aracılığıyla belli beden pratikleri ve sahnelemeyle biçimlendirilmiş olur. Bu durum kültürel belleğin kalıcılığını artırmanın bir yoludur. Çünkü taşıyıcılarının ve şahitlerinin artması, biçimlendirilerek nesneleştirilen kültürel belleğin sürekliliğini artırır.

Bellek alanında yapılan çalışmaların son dönemde kültürel bellek üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Jan Assmann'ın Paul Connerton ve Maurice Halbwachs'ın çalışmalarından esinlenerek geliştirdiği kültürel bellek kavramı hatırlama ve unutma sayesinde faaldir. Bu iki durum bir döngü hâlinde belleği harekete geçirecek sürekli yenilenmesini sağlar. Hatırlamak unutulmanın veya bilinçaltının gün yüzüne çıkmasıyla unutmak bellekteki verilerin zaman içerisinde silinmesidir. Bu çalışmada belleğin hareketleri daha iyi anlaşılacak ve anlatılmak için bellek unutma üzerinden ele alınacaktır.

1. Unutmanın Sosyolojisi

Unutma, belleğin dinamizmini artıran, yeni bağların kurulmasını sağlayan ve yeniden inşaya fırsat oluşturan bir eylemdir. Dinamik bir yapı olan bellek, iletişim sayesinde varlığını devam ettirebilir; iletişimin durduğu ya da sınırlarının kaybolduğu durumda unutma meydana gelir.²² İletişimi kuvvetlendirmenin yolu düzenli tekrarlardır. Tekrar, hatırlamayı ortaya çıkartarak belleği besler. Tekrar durduğu zaman bellekte muhafaza edilenler silikleşmeye başlar ve ortam bulduğunda unutulur. Anılar birçok çerçeve tarafından kapsandığında veya kesişim noktasında olduğunda zenginleşir, unutma ise insanın dikkatinin bu çerçevelerden başka bir yere yönelmesiyle ortaya çıkar.²³ Unutma, olumsuz bir durum gibi görünse de yeni bilgilere yer açar ve belleğin gelişimine hizmet eder. Artık işe yaramayan bilgilerin, olumsuz anıların veya hatırlanmaya değer görülmemeyen verilerin unutulması gerekir. Bu durum unutmanın yararlı yüzüdür. Unutma, erozyona benzer ve bellektekileri denizin kıyıyı biçimlendirmesine benzer şekilde biçimlendirir.²⁴ Unutma belleğe şekil veren kuvvettir. Bu kuvvet olmazsa bellek hantallaşır ve sağlıklı işleyemez. Belleğe alınan verilerin bir gün unutulması gerekir. Ancak her unutma sonrası bellekte muhakkak kalan iz hatırlamaya kapı açar. Bu durum belleğin döngüsellikini ve canlılığını sağlar. "Sonuç olarak unutma belleğin canlı gücü, anı ise ürünüdür."²⁵

²⁰ Hilal Akça, "Ömer Seyfettin'in "Bahar ve Kelebekler" Hikâyesinde Kültürel Unutkanlık/Amnezi," *Söylem Filoloji Dergisi* 6, sayı: 3 (2021): 541.

²¹ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 67.

²² Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 45.

²³ Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri*, çev. Büşra Uçar. (Ankara: Heretik Yayınları, 2019), 346.

²⁴ Marc Augé, *Unutma Biçimleri*, çev. Mehmet Sert. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), 20.

²⁵ Augé, *Unutma Biçimleri*, 21.

Bellek yarar odaklıdır. Belleğin ana işlevi 'unutmaktır'; zira unutmaya sayesinde gereksiz veriler budanırken yararlı olanlar korunur ve yenileri için yer açılır.²⁶ Bu durum belleğin kendini koruma yöntemidir. Unutmak bir süreçtir ve zamanla ortaya çıkar. Unutmaya gayriiradidir. Birinin kendi iradesiyle unutmaya çalışması bir kokuyu duymamaya çalışması gibidir.²⁷ Çünkü bir bilgi unutulmak istendiğinde gayriihtiyari bir şekilde hatırlanmış olur. Bu durum bilginin bellekteki yerini perçinler ve unutmaya ihtimali zorlaşmış olur. Dolayısıyla bilinçli bir unutmaya çabası hatırlamaya sebep olur.

Hatırlama ve unutmaya birbiri ardınca gelen eylemlerdir. Bir anının hatırlanması için önce unutulması gerekir. Unutmaya esnasında bellekte kalan iz yeni bağlantılarla güçlendirildiğinde hatırlama gerçekleşir. Julia Shaw'a göre her hatırlayış bir unutmadır; çünkü her hatırlamada anı bilince geri getirilir, incelendikten sonra sıfırdan inşa edilir ve yeniden bellekte depolanır.²⁸ Bu durum her hatırlamanın orijinal anının tahribine sebep olduğunu gösterir. Sonuç olarak her unutmada hatırlamaya dair bir iz, her hatırlamada da unutmanın bir tohumu vardır.

Unutmaya, bireyin hayatında meydana gelen değişimlerden etkilenir. "Unutmaya, çerçeve değişiminin, yaşam koşulları ve sosyal ilişkilerin tamamen değişmesinin sonucudur."²⁹ Her değişim geçmişle olan bağı sarsar. Bu bağı korumanın yolu sürekli hatırlamaktır ancak bunu sağlamak mümkün değildir. Bir noktada şimdi geçmişe karşı galip gelir ve geçmiş unutulmaya başlar. "Unutmaya, daima şimdiki zamanda çekimlenir. Hatta diyebiliriz ki, unutmaya söz konusu olduğunda bütün zamanlar şimdiki zamanın zamanlarıdır, çünkü geçmiş onun içinde kaybolur ya da kendisini onda yeniden bulur ve gelecek ancak bir taslak olarak onda ortaya çıkar."³⁰

Unutmaya yalnızca içsel sebeplerden ortaya çıkmaz. Toplumun düzeni, hegemonyanın dayatması ve unutmamayı ortaya çıkartan durumların yaygınlaşması gibi dışsal faktörler de unutmaya sebep olur. Modernite gibi toplumla insanın arasını açan düzenler unutmamayı besler. Unutmaya, modernitenin sebep ve sonuçları olan büyükhirler, hız, tüketim, emeğin görmezden gelinmesi ve kısa ömürlü mimarî gibi faktörler sayesinde geniş kitlelere yayılır.³¹ Modernite sayesinde unutmaya toplumsal bir boyut kazanır. Modernite, bir yandan topluma çeşitli faydalar sağlarken diğer yandan onu olumsuz etkiler. Modernite; bireye güç, gelişim, dönüşüm, hız, macera ve heyecan sunar ancak onu elde ettiklerini elinden almakla tehdit eder.³² Zira modernitenin sundukları birey ve toplumları bağımlı kılar. Hızın ve yeninin cazibesi moderniteyi vazgeçilmez kılar. Ancak modernitenin bedeli vardır. Geleneğin aktarıcısı olan bellek, modernitenin getirilerine yetişemediği için moderniteyle çatışır. Hız sayesinde veriler bellekte kalıcılık sağlayamaz ve her yeni olan eskinin unutulmasına sebep olur. Kapitalizm, sekülerleşme, ulus devletler ve gelişen teknoloji gibi yenilikler modernitenin unutturucu yanını ortaya çıkarmaktadır.³³ Kapitalizmin etkisiyle ürünler hızlı bir şekilde üretilir, kısa sürede moda olup tüketilir, ardından da yenisine yer açmak için unutulur. Köksal Alver'e göre bireyin tüketim arzusu eşyayla kar-

²⁶ Shaw, *Bellek Yanılgısı/ Hatırlama, Unutmaya ve Sahte Anılar Üzerine Bir İnceleme*, 129.

²⁷ Beatriz Sarlo, *Geçmiş Zaman/ Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*, çev. Peral Bayaz Charum ve Deniz Ekinci. (İstanbul: Metis Yayınları, 2012), 9.

²⁸ Shaw, *Bellek Yanılgısı/ Hatırlama, Unutmaya ve Sahte Anılar Üzerine Bir İnceleme*, 85.

²⁹ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 233.

³⁰ Augé, *Unutmaya Biçimleri*, 49.

³¹ Paul Connerton, *Modernite Nasıl Unutturur*, çev. Kübra Kelebekoğlu. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018), 15.

³² Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev. Bülent Peker ve Ümit Altuğ. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 11.

³³ Karaarslan, *Toplumsal Hafıza*, 97.

şlanır ve eşya, kapitalizmle yaşam tarzına dönüşen tüketim sayesinde bağımsız bir özne hâline gelmiştir.³⁴ Tüketicinin ana damarlarından biri hızdır. Teknolojinin gelişimi, hızı artırırken metalaşan dünya düzeninin gelenek ve değerlerle bağı koptuğu için sekülerizm ön plana çıkar. Sekülerleşme, toplumun dinî değerlerinin ve ahlakî yapısının zayıflaması anlamına gelir; modern dünyada kendini sekülerizmin içinde bulan birey varoluşsal sorularla yalnız kalır.³⁵ Böylece birey, geleneklerine ve kimliğine yabancılaşır. Bu durumda yabancılaşma bireyi ve toplumu tesiri altına alır. Yabancılaşma unutmamanın nedenlerinden biridir. Sosyal bilimlerdeki birçok sorunu ve çözümü anlatmak için kullanılan yabancılaşma; modernite, sekülerleşme, kentleşme, siyaset gibi konuların birey ve toplum üzerinde oluşturduğu sıkıntıları yansıtan kapsayıcı bir kavramdır.³⁶ Bu yönüyle yabancılaşma unutmaya sebep olan konuları barındırır. Sonuç olarak belleğiyle ilişkisi zarar gören birey ve toplum, unutmaya açık hâle gelir.

Toplumsal düzenin unutmaya sebep olması kaçınılmazdır. Birey içinde bulunduğu toplumla çevrelendiği için toplumda ortaya çıkan her yenilik bireyin dünyasını da etkiler. Aynı zamanda bu yeniliklerden toplumsal bellek de payını alır. Canlı bir organizmaya benzeyen toplum, zamanın getirdiği yeniliklere göre dönüşüm geçirdiği için belleği de bu dönüşümden etkilenir. Modernitenin temelinde devinim vardır; bu devinimin dayanağı ise modern toplumun radikal dönüşümlere neden olduğu düşüncesidir.³⁷ Bu dönüşümlerle hem toplum hem de bellek şekillenir. Fakat toplumsal unutmaya yalnızca doğal bir süreç içerisinde gerçekleşmez. Otorite, topluma bazı konuları unutmaması için baskı yapabilir. “Unutma, unutturma, zorlama, baskılama, sindirme gibi egemen gücün politikaları bireyleri ‘alzheimer kurbanları’na dönüştürerek milli kimlik şuuru, tarih bilinci ve kültürel değerleri yok eder.”³⁸ Egemen güç, baskıyla toplum ve bellek arasına girer, kuşaklar arası aktarımı engeller ve belleği somutlaştıran unsurlara zarar vererek veya dönüştürerek toplumu unutmaya zorlar. Örneğin, belleğin cisimleşmiş hâli olan mekânlar tahrip edilir ya da hatırlatıcı unsur olan isimleri değiştirilir. Bu durumda mekân ve isimler hatırlatıcılık özelliğini kaybeder. Bu unutturma çabasında medya, moda, hız ve yenilik gibi modernitenin silahları kullanılabilir. Böylelikle unutturma çabası geniş bir alana yayılmış olur. Ancak dış etkenler tarafından zorla gerçekleştirilmeye çalışılan unutmamanın önün alınması zordur. Baskıyla unutturmanın sonucunda toplum, millet olma bilincini ve milli kimliğini unutabilir. Sonuç olarak toplumun tarihi, gelenekleri ve belleğiyle olan bağı çözüldüğü için varlığı tehlikeye girer. Bu durum unutmamanın zorla gerçekleştirilemeyeceğini gösterir.

Unutma, bireyi ve toplumu farklı noktalardan da etkiler. Bunlardan biri sanattır. Sanat, belleğin şekillendiği ve aktarılabilirdiği bir somutlaştırma yöntemidir. Bellek, sanatla can bulur. Zira sanatın uzun ömürlü oluşu belleğin kalıcılığını ve gelecek kuşaklara iletilmesini kolaylaştırır. Belleğe bu anlamda yardım eden sanatlardan biri edebiyattır. Marc Augé’a göre edebiyata çift taraflı bir unutmaya hâkimdir; ilk olarak yeniden hatırlanacak olan izlenimler unutulur, izlenimler hatırlandığıdaysa unutulduğu devir unutulur.³⁹ Edebiyat, unutulmaların yeniden inşa edilmesinin bir yoludur. Bu yeniden inşa sayesinde bellek tekrar gündeme gelir. Aynı zamanda edebiyat, hayatın minyatürü olduğu için hayatın bir parçası olan bellek kurmacaya yansır. Bel-

³⁴ Köksal Alver, *Siteril Hayatlar/ Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler* (Ankara: Hece Yayınları, 2013), 69-70.

³⁵ Muhammet Ertoy, *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi* (Ankara: Lotus Yayınları, 2007), 140.

³⁶ Ertoy, *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi*, 10.

³⁷ John Urry, *Mekânları Tüketmek*, çev. Rahmi G. Ögdül. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 211.

³⁸ Akça, “Ömer Seyfettin’in ‘Bahar ve Kelebekler’ Hikâyesinde Kültürel Unutkanlık/Amnezi,” 538.

³⁹ Augé, *Unutma Biçimleri*, 59.

leğin eylemleri bu yansıma yön verir. Diğer yandan edebiyatın anlatma zamanı çoğunlukla geçmiş olduğu için okurun bugünden uzaklaşmasına sebep olur; bu durum edebiyatın yıkıcı ve unutturucu yanını ortaya çıkarır.⁴⁰ Sonuç olarak edebiyat, belleğin aynasıdır ve unutma bu aynanın yansımalarından birisidir. Türk Edebiyatı'nda 'yeni tarihselci' eserleriyle tanınan Gürsel Korat'ın romanları unutma özelinde belleğe ışık tutar. Bu romanlar içerisinden özellikle *Zaman Yeli*, *Güvercine Ağıt* ve *Kalenderiye* romanlarından oluşan Çift Aslan serisi Kapadokya'nın mistik yapısında geçen ve sembolik anlamda zengin eserlerdir.

Zaman Yeli, Moğolların Anadolu'yu işgal ettiği yılları sağır bir kilise ressamı, kör ressam yamağı ve bölgenin emirleri gibi belli kahramanların hikâyelerini merkeze alarak anlatır. 'Tersine ütopya' şeklinde kurulan eser, tarihi farklı bir bakışla inceler. *Güvercine Ağıt*, Anadolu'da beş farklı yerde, beş farklı kişinin aynı gece içinde yaşadıkları olaylarla başlar ve bu beş kişinin yaşamlarının birbirleriyle kesişmesini anlatır. *Kalenderiye* ise 'kalender' kavramı etrafında hayatları şekillenen üç erkeği ve bu erkeklerle bağı olan kadınların trajedilerini felsefi sorgulamalar eşliğinde ele alır. Eserin dikkat çekici yönlerinden birisi de gözlemci anlatıcının anlatım sırasında dönemin dilini kullanmasıdır. Bu durum kurgunun gerçekçiliğini artırmış ve dil noktasında belleği harekete geçirmiştir. Bu çalışma için Çift Aslan serisi; mitolojik semboller, zaman ve mekânın belleği harekete geçiren yönleri, tarihî olaylara ve kişilere yapılan göndermeler ve toplum düzenini etkileyen kavramlar noktasındaki zenginliğiyle dikkat çektiği için seçilmiştir. Çalışmada Korat'ın Çift Aslan serisi unutmanın perspektifinden incelenecektir. İnceleme birey ve toplumun hayatlarının temel esasları olan kıyafet, sembol, zaman, mekân, yer adları, kutsallık, azizler, rüyalar, yabancılaşma, kimliksizleşme, ataerkillik ve modernite gibi temalar çerçevesinde yapılacaktır. Ancak serinin dördüncü kitabı hazırlanma aşamasında olduğu için inceleme ilk üç romanla sınırlandırılmıştır.

2. Çift Aslan Serisine Unutma

2.1. Kıyafet

Bellek, taşıdığı kültürel nesnelere sayesinde sağlıklı şekilde muhafaza edilip aktarılır. Belleği somutlaştıran bu kültürel nesnelere biri kıyafettir. Kıyafetler üstlerindeki motifler, renkler ve şekilleriyle parçası olduğu topluma dair ipuçları veren ve ait oldukları kültürü yansıtan simgelerdir. Kıyafetler, bireyin toplumdaki statüsünü gösteren birer sembolik araçtır.⁴¹ Bu yönüyle de kimliğin vitrinidir ve belleğin hatırlama işlevine hizmet eder. Ancak kıyafetlerin sadece hatırlatma özelliği yoktur. Bir unutturma şekli olan kimliğini gizleme çabası kıyafetler aracılığıyla gerçekleştirilir. Kişi farklı kıyafetlerin ardına gizlenerek kendini soyutlayabilir. Diğer yandan unutmaya sebep olan modernite de kıyafetler üzerinde etkilidir. Modernitenin yayılmasında etkili olan ve piyasanın canlılığını korumasını sağlayan moda, unutturucu özelliğiyle ön plandadır. Bireye eşitlik vadeden moda, taklit duygusu etrafında bireyselleşmeyi besler.⁴² Bireyselleşme ve moda bellekle birey arasındaki bağı zarar verir. Moda tüketimin ana ögesi olduğu için sürekli bir yenilenme içindedir ve her yenilenme unutmanın ardından gelir. Bu yönüyle kıyafetler hem hatırlama hem de unutma için kullanılır. Gürsel Korat'ın Çift Aslan serisinde kıyafetlerin unutturucu etkisi örneklendirilmektedir.

⁴⁰ Augé, *Unutma Biçimleri*, 69.

⁴¹ Rıfat Aydın, "Türk Modernleşmesinde Bir Görünüm ve Değişim Temsili Olarak Kıyafet," *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 3, sayı: 6 (2018): 48.

⁴² Aydın, "Türk Modernleşmesinde Bir Görünüm ve Değişim Temsili Olarak Kıyafet," 51.

Güvercine Ağıt'ın kahramanlarından Ermeni papaz Civan, Kayseri'ye dönerken Tahtalı Dağı'nda yeraltında yaşayan bir topluluğa esir düşer. Burada bir süre hücrede tutulduktan sonra fırında çalıştırılır. Civan'ı esir eden kişiler kendi yaşam düzenleri ve kuralları olan bir topluluğa mensuptur. Yeraltında yaşayan bu insanlar unutulmuş bir dilde yazılan kil tabletleri kutsal metin olarak kabul edip kendi inançlarına göre törenler yapmaktadır. Bu törenlerde farklı kıyafetler giyen topluluk mensupları Çukurova'nın Türkmen aşiretlerine ait kıyafetler de giyer. Törende giydikleri kıyafetlerde çarıklarının ucu sivri, külahları uzundur. Bu kıyafetler topluluğu yansıtır çünkü toplumlar kutsal günlerde ve törenlerde kültürlerine ait kıyafetleri giymeyi tercih eder. Böyle bir toplumun kimi zaman Türkmenler gibi giyinmelerinin nedeni yaşadıkları yeraltından gizlice dışarı çıktıklarında halka kolayca karışabilmek ve hayvanlarını olatırken dikkat çekmemektir. Dolayısıyla halk, kimliklerini gizlemek ve tanınmamak için kıyafetlerini değiştirir. Bu durum unutulma arzusunun göstergesidir.

Kalenderiye romanının ikinci bölümünün vaka zamanı 1527'dir. Bu kısımda Melamîlerin çıkardıkları isyan sonucu büyük oranda öldürülmelerinin ardından Kayseri'de yaşananlar anlatılır. Tahrir emini Bahri Efendi, Molla Emin ile birlikte bu dönemde Kayseri'ye gönderilir. Kayseri'ye geldiklerinde halk onları büyük bir coşkuyla karşılar. Bahri Efendi, meydana toplanan insanları incelediğinde gördüğü çeşit çeşit kıyafetlerden pek çok inanca ve millete ait insanın bir arada yaşadığını görür. Fakat Melamîlerin kıyafetini giyen kimseyi göremediği için bu durum dikkatini çeker. Bahri Efendi, durumu araştırdığında şehirde isyan sonrası Kızılbaş kıyafeti giymenin, alametlerini taşımının, Kızılbaşların yaptıkları gibi saç ve sakalı kazımının, zil ve halka takmanın yasak olduğunu öğrenir. Bu yasağın sebebi hatırlatıcı unsur olan kıyafetlerin kullanılmamasıyla Kızılbaşların unutturulmak istenmesidir. Fakat Bahri Efendi'ye göre bu yasak doğru değildir. Çünkü bir grubu kıyafet yasağıyla kimliklerini saklamaya itmenin yeni bir isyanı tetikleyeceğini düşünmektedir. Diğer yandan Bahri Efendi, Melamîler kendi kıyafetlerini giyemedikleri için herhangi bir kıyafet giydiklerinde tanınmayacaklarının farkında olduğu için bu durumu tehlikeli bulur. Nitekim gece isyan çıkaran Kızılbaşların gün boyunca farklı kılıklarda halk içinde dolaştıklarının öğrenilmesi Bahri Efendi'nin haksız olmadığını gösterir. Sonuç olarak unutturma çabası işe yaramış ancak devlet erkânını tehlikeye açık hâle getirmiştir. Zira kıyafet yasağıyla unutilan Melamîlerin yeniden isyan edebileceği de unutulmuştur.

Kalenderiye'nin kahramanlarında Yusuf, farklı dönemlerde farklı kılıklarda farklı bölgelerde yaşamaktadır. Yusuf'un, Ezeli Kamer Dede, Simantikos Yusuf ve Mahzun Yusuf adlı üç kimliği vardır. Teslis inancı hoşuna gittiği için teslisin temeli olan kimlik sayısını üç yapan Yusuf, yıldızlardan zamanı okuyarak belli dönemlerde kıyafetlerini değiştirip yola düşer. Yusuf, Kayseri'deyken Simantikos Yusuf kimliğini kullanır. Buradaki kıyafetleri Ayiyos Vasilis Manastırı'ndaki keşişlerin kıyafetlerindedir. Mahzun Yusuf Pir kimliğini Hacibektaş'tayken, Ezeli Kamer Dede'yi ise Ürgüp'te kullanır. Ürgüp'teyken gerçek kimliğini bilen Şakrak Burhan Çelebi'nin yanında çalışan Yusuf, burada yaptığı hasır kuklalardan gölge oyunu oynatır. Yusuf'un kimliklerine has konuşma şekilleri de vardır. Bu durum kahramanın kimliğinden soyutlanmasını kolaylaştırır.

Sonuç olarak kahramanların kıyafetlerinde ve tavırlarında bilinçli şekilde yaptıkları değişiklikler saklanma, kimliklerini gizleme ve unutulma isteklerinin yansımasıdır. Romanda görülen örnekler de kıyafetlerin unutmayı nasıl ortaya çıkardığını göstermektedir.

2.2. Sembol

Sembol, bir anlamın nesneleştirilmesidir. Semboller kendilerini çağrıştıran veya hatırlatan kavramların birbirlerine anlamsal olarak bağlanmalarıyla oluşur. Sembollerin temel özellikleri tekrerrüt etmesi ve sürekli olmasıdır.⁴³ Buna göre semboller sürekli tekrarlanarak canlılığını korur ve sonraki kuşaklara kolayca aktarılır. Bir ifade biçimi olan sembol, yüklendikleri anlamın aktarılmasını sağlar. Bu aktarım daha çok sanat üzerinden yapılır. Dolayısıyla sembol çoğunlukla sanat eserlerinde kullanılır. Dursun Ali Tökel'e göre sembol, gerçeğin sanata aktarılma yollarından biridir ve bir sanat dalı olan edebiyatta yazar, yazma amacını sembollere yükler.⁴⁴ Gürsel Korat'ın Çift Aslan serisinde de semboller belleği hatırlatıcı ve taşıdıkları anlam itibarıyla unutturucu özellik göstermektedir.

Kalenderiye'deki bazı sembollerin unutturucu etkisi vardır. Bunlardan ilki sandıktır. Sandık bir sembol olarak belleğe benzetilir. Çünkü sandığın işlevi de bellek gibi muhafaza etmektir. Fakat roman içerisinde Mazzone'nin geçmişini temsil eden sandığın kapağı unutulmaya açılmaktadır. Hristo, kendisini bebekken terk eden babası Mazzone'yi yıllar sonra bulmak ve ondan hesap sormak için San Angelo Manastırı'na gider. Baba oğul burada yüzleştikten ve Mazzone, Hristo'ya geçmişini anlattıktan sonra bir gece oğlundan gitmesini ister. Zira oğlunun gelişi Mazzone'nin geçmişini temsil eden sandığın açılmasına sebep olur. Mazzone, bu sandıkta Hristo'nun bebeklik hâlinin görüntüsünü saklarken oğluyla yetişkinliğinde karşılaşmasının şaşkınlığını yaşar. Yaşlılığının etkisiyle unutmaya başlayan ve ölümünün yaklaştığını anlayan Mazzone, Hristo'nun kendisini ölümler görmesini istemez. Ayrıca Mazzone'ye göre oğlunun gelişi ölüm gibidir. Çünkü bu geliş onun geçmişine yüzleşmesini sağlar ve artık ölümler sonlanacak olan unutmaya yaklaştığını anımsatmaktadır. Sonuçta Mazzone'nin zihin sandığı taşıdığı anıları kaldıramaz hâle geldiği için unutmaya açılır.

Kalenderiye'nin diğer unutturucu sembolü aydır. Farklı sembolik anlamlar taşıyan ay, ölüme benzetilmesiyle unutturuculuk işlevi kazanır. Romanda Bahri Efendi'nin odalığı olan Perizad, Kayseri'de gizemli bir derviş kılığında gördüğünden beri Yusuf'a âşıktır. Şehirde Melamilerin isyanı sonrası Bahri Efendi ve ailesi esir edilir ve bu süreçte Perizad'ın Yusuf'a aşkı büyür. Yusuf da Perizad'a âşıktır ancak tarikat kuralları gereği ondan uzak durmaktadır. Yusuf ve arkadaşları esirlerle bir hana sığınır. Perizad burada yaşadıklarının üstüne Yusuf'un gideceği haberiyle umutsuzluğa kapılır ve intihar eder. İntihar etmeden önce de Bahri Efendi'nin karısı Sâre'ye ayın ölüme benzediğini söyler. Mircea Eliade'ye göre ayın simgelediği kavramlar arasında bereket, dönüşüm, yenilenme, hayat, kadın, yılan ve ölüm vardır; ona göre bu kavramlar etrafında birbirini hatırlatıcı bağdaşım kurur.⁴⁵ Hem aydınlık hem de karanlık yüzü olan ay, bir yanılla yaşamı diğer yanılla ölümü temsil eder. Ölüm, unutmaya sebep olan bir durum olduğu için ay da bu yönüyle unutmayla ilişkilendirilir. Kahramanın intiharı da ay sembolünü unutmayla ilişkilendirir. İntihar eylemi, başlı başına unutmaya isteğinin sonucudur. Zira bir yandan kişi kendini intihara sürükleyen olayları unutmaya arzusundayken diğer yandan intiharın sonucu olan ölüm, unutmaya ortaya çıkartır. Dolayısıyla ay, ölüm ve unutmaya kavramları aynı çatı altında buluşur.

Sonuç olarak romanların zengin sembol dünyası unutmanın tesirinde kalır. Hem soyut hem de somut olabilen bu sembollerin yüklendikleri anlamlar insanlar üstünde gösterdikleri etkiye göre şekillendirilir. San-

⁴³ René Wellek ve Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ö. Faruk Huyugüzel. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 217.

⁴⁴ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Harf Simgeciliği* (Ankara: Hece Yayınları, 2003), 25.

⁴⁵ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan. (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003), 180.

dıkla metaforlaşan geçmiş de bir gök cismiyken ölümle ilişkilendirilen ay da kahramanları unutmaya yönlendiren sembollerdir.

2.3. Kutsallık

Belleğin temel taşlarından biri kültürdür. Kültür, toplumların geçmişini, tarihini, kimliğini ve bakış açısını taşıyan, yüklendiği anlam boyutlarını çeşitli nesnelere aracılığıyla kuşaklar arası aktaran bir olgudur. “İster çok basit, ilkel bir kültürle, ister olağanüstü karmaşık ve gelişmiş bir kültürle uğraşalım, her zaman, büyük, kısmen maddi, kısmen insanlardan oluşan, kısmen de manevi bir aygıtla karşılaşırız; bu aygıt insanın karşı karşıya kaldığı özel ve somut problemlerle başa çıkmasını sağlar.”⁴⁶ Kültür, anlam dünyası çerçevesinde bazı nesnelere, olaylara, kişilere ve sembolere kutsallık yükleyebilir. Kutsallar kültürlerin sözcüsü olduğu için edebî metinlerde kullanılır. Gürsel Korat’ın serisinde unutturucu etkisiyle anlatılan kutsal unsur azizlerdir.

2.3.1. Azizler

Azizler, toplumlar ve kültürler tarafından kutsal kabul edilen kişilerdir. Bu kutsal kişiler dini inancın bir parçası olabileceği gibi topluma mâl olmuş inanç kahramanlarıdır. Azizler hayatın ve mitin ötesinde, efsaneleri her yana yayılan, ruhları saklı kişilerdir.⁴⁷ Azizler hayat hikâyelerinin tesiriyle genellikle ölümlerinden sonra, bazen de yaşarken başkaları tarafından aziz ilan edilir. Azizlerin öldükten sonra bile yaşamalarının yolu farklı yollarla hatırlanmalarıdır. Fakat her aziz hatırlanmaya devam etmez ve sonunda unutulur. Aynı zamanda azizler belleğe hitap eden ve belleği aktifleştiren kişilerdir. Bu aktifleşmenin yollarından biri unutmadır. Azizler hatırlanmayarak veya ölüm nedeniyle unutulmaktadır.

Güvercine Ağıt’ın azizleştirilen kahramanı Fâzıl’dır. Fâzıl, Çift Aslan isyanının kahramanlarından ve aziz kabul edilen Haydar’ın yeğeni olduğu için halk tarafından azizleştirilir. Bu nedenle de halk arasında Fâzıl’ın azizlerde görülebilecek olağanüstülükteki yeteneklerine dair hikâyeler anlatılır. Gerçek olmayan bu hikâyeler Fâzıl’ın ününün yayılmasına sebep olur. Dedesi Haydar’dan korkan ve nefret eden Emir Stavro, bu hikâyelerin de tesiriyle Fâzıl’ın peşine düşüp onu öldürtür. Sonuçta Fâzıl’ın aziz kabul edilmesi öldürülmesine neden olur.

Azizler, halkın kahraman ve hatırlatıcı kişi ihtiyacını karşılar. Hem inanca hem de geçmişe hitap ederler. Fakat azizler halkın ihtiyacını karşılayamaz duruma geldiğinde veya hikâyeleri artık dikkat çekmediği noktada unutulur. Romanın azizleştirilen kahramanı Fâzıl da diğer kahramanların gölgesinde kalarak ölümünün ardından unutulmuştur.

2.4. Bireysel Unutma

Bireysel unutma, bireyin kendi belleğinde bulunan anılarını veya öğrendiklerini unutmasıdır. Unutmak, şimdiki yaşayabilmek için hem bellek hem de birey için gereklidir.⁴⁸ Bu nedenle bireyler gayriiradi bir şekilde unutmaya başlar. Bu durum bellekteki verilerin hatırlama yoluyla tekrar tekrar zihne getirilmemesiyle zaman içinde ortaya çıkar. Bireylerin travma anılarından kaçmak istemeleri veya karşılaştıkları yeni durum-

⁴⁶ Bronislaw Malinowski, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, çev. Saadet Özkal. (İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 1992), 66.

⁴⁷ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses. (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2010), 387.

⁴⁸ Augé, *Unutma Biçimleri*, 7.

lar da unutmalarını sağlar. Nitekim Gürsel Korat'ın Çift Aslan serisindeki kahramanlar bu gibi nedenlerle geçmişlerini unutmuştur.

Zaman Yeli'nde Leon, Dimitri ve Vasili Uçhisar'daki bir kiliseye gittiklerinde burada papazlarla birlikte yemek yerler. Yemek esnasında Leon, memleketini hatırlar. Masadaki papazlar gördüğü zamanlardan tanıdığı insanlar olarak hayal eden Leon, bu hatırlama esnasında anılarından bazılarını unuttuğunu fark eder. Anlatıcıya göre kahramanın unuttuğu bu anılar kör olmasına sebep olan olaylardır ve bu unutmama, Leon'un kendisine acı veren anıları hatırlamayı reddetmesiyle ortaya çıkmıştır.

Romanın bir diğer kahramanı Haydar'da da bireysel unutmalar görülür. Haydar, Kayseri'ye Moğol küçük hakanının yanına gittiğinde zalimliğini duyduğu bu adama gizli bir hayranlık besler. Bu hayranlık kahramana tanrısallık atfetmeye kadar varır. Haydar'ın bu tutumu yaşadığı inanç krizi sonucu Allah'ı unuttuğunu ve dönem içinde zalimlikle gücünü gösteren bir hükümdardan korktuğu için onun insanlığını da unuttuğunu gösterir. Ayrıca Haydar'ın bu görüşmeden sonra geçmişte insan olmadığını düşündüğü Moğol küçük hakanının kişiliğini övmesi kahramanın önceki düşüncelerini unuttuğunun işaretidir. Haydar, görüşme sonrası Başhisar'a dönerken Moğolların atlı askerlerini görür ve onların askerî gücü karşısında korkar. Bu korkunun üstüne hastalanır ve iki gün boyunca hasta yatar. Haydar'ın sebebini içindeki sıkıntıya bağladığı bu hastalık, kahramanın gördüklerini unutmama arzusunun sonucudur. Haydar, yaşadığı inanç krizinden ötürü bir yaratıcının varlığına inanmamaya başlar. Ona göre dünyadaki kötülükler bu inancının kanıtıdır. Bu durum kahramanın dinini unuttuğunu gösterir. Bu da kimliği ve belleği arasındaki bağın zedelenmesine sebep olur zira din, insanı belleğe bağlayan öğelerden biridir. Haydar, Çift Aslan tarikatının Moğollarla savaşının ardından yeraltında yaralı geçirdiği süre boyunca halüsinasyonlar görür. Yaşadıklarından ötürü psikolojisi zarar gören Haydar, suyu kan zannettikten sonra bayılır. Kahramanın bayılması yaşadıklarıyla baş edemeyip unutmak istemesiyle ortaya çıkar.

Güvercine Ağıtı'nin kahramanı Civan, yaşadığı tutsaklıkla eski hayatını ve zamanı unutmaya başlar. Bu unutmama Civan'ın psikolojisini olumsuz anlamda etkiler ve kahraman durmadan ağlayan, öldüğünü düşünmeye başlayan ve putlarla konuşan birine dönüşür. Dışarıdaki hayatı hatırlamaya çalışan Civan'ın bu hâli, bireysel bir unutmama içinde olduğunu gösterir. Aynı zamanda Civan ve Şamnalika'nın yaptığı konuşma bireysel unutmamanın bir çeşidinin de uyku olduğunu gösterir. Şamnalika'ya göre uyku, bu dünyanın unutulduğu bir durumdur ve başka diyarlara yapılan bir yolculuktur. Dolayısıyla uyku, bireyin gerçek âlemden kopmasına ve yaşadıklarını kısmen unutmamasına neden olur. Civan, esareten kurtulunca Kayseri'ye doğru yola düşer. Sultan Sazlığı'nda gördüğü kuşlarla çocukluğundan kalma türküleri anımsamak ister ancak gördüğü papazlık eğitiminin tesiriyle unuttuğunu anlar. Civan'ın türküleri unutmaması ve bunu fark etmemiş olması bireysel unutmamanın doğasını gösterir.

Romanın kahramanlarından Fâzıl ise babasına olan nefreti yüzünden evden uzaklaşır. Annesinin vasiyetini yerine getirmek için Endülüs'ten Anadolu'ya gelen Fâzıl'ın kaçıışı hem babasını hem de babasına olan nefretini unutmak istemesinin sonucudur. Kahramanın evden kaçmasının nedenlerinden biri de babasından nefret ettiği için duyduğu suçluluktan kurtulmak olabilir. Zira Fâzıl, babasının annesine yaptıklarını unutmaması için yatalak babasını öldürmeyi arzular. Sonuç olarak Fâzıl; babasını, onun yaptıklarını ve yaptıkları yüzünden babasını öldürme isteğini unutmak için kaçmıştır.

Bireysel unutmamanın yollarından biri gerçeklik algısından kopuştur. Bu durum *Güvercine Ağıt*'ın kahramanı Saruca Abdal'da görülür. Saruca Abdal, Stavro'nun adamları tarafından esir edilir, bir süre sonra da kaldığı hücreye Gülbeyaz getirilir. Gülbeyaz ve Saruca burada esrar çekip dumanın tesiriyle gerçekliği unuttular. Bilinci bulan ve halüsinasyon gören kahramanın bu hâli, unutmamanın alanına girdiklerini gösterir.

Ölüm, bireysel unutmaya neden olur. Birinin ölümüyle onunla ilgili anılar zamanla unutulur. Stavro, önce annesi Tamara'yı ardından da karısı Siranuş'u kaybeder. Kahraman bu ölümlerle sarsılsa da iki kadının da canlı olduğu zamanları unutmaya başlar. Böylece ölüm bireyin belleğini bir perde gibi sarar ve unutmaya ortaya çıkartır.

Stavro, halk arasında yayılan lanet söylentileri yüzünden dedesi Haydar'dan nefret etmektedir. Bu söylentiye göre Haydar, ailesine lanet ettiği için tüm aile fertleri dehşetli şekillerde ölmüştür. Stavro, önce bir istisna olduğu sanılan annesinin, ardından da karısının ölümüyle lanetin kendisine yaklaştığını düşünüp korkmaya başlar. Bu korkuyla bir zalime evrilen kahraman, Haydar'ın yeğeni olduğu anlaşılan Fâzıl'ı öldürerek laneti ona aktarmaya çalışır. Stavro'nun korkuyla pek çok insanı öldürmesi geçmişini unutmaya çabasıyla kaynaklanır.

Kalenderiye'de Hristo'nun annesi Areti, bireysel unutmalarıyla dikkat çeker. Girit'te hayat kadınlığı yapmak zorunda kalan Areti'nin Mazzone'den Hristo adında bir oğlu olur. Mazzone, oğlu olduktan sonra onları terk edip Kapadokya'ya gider. Ticareti bırakıp mallarını dağıtan kahraman, mal varlığının bir kısmını da Areti'ye verir. Bu sayede Areti, yaptığı işi bırakıp dindar bir hayat yaşamaya başlar ve oğluna geçmişiyile ilgili hiçbir bilgi vermez. Bu durum kahramanın geçmişini unutmak istediğini gösterir.

Mazzone, Hristo'yla konuşurken ona bildiklerini sorgulamasını söyler. Çünkü kendisi zamanla doğru kabul ettiği gerçekliğin yanlış olduğunu öğrenmiştir. Ayrıca bir süre sonra bildiği yerleri de unutmaya başlayan kahraman, belleğindeki bilgilerin her zaman gerçeği yansıtmayacağını fark etmiştir. Bu durum belleğin unutturucu yanını işaret eder.

Bireysel unutmamanın yollarından biri de hastalıklardır. Hastalıklar bilincin bulanıklaştığı, kimi zaman da zarar görebildiği normal dışı durumlardır. Bu nedenle hastalık sırasında sağlıklı bir bilince sahip olamayan kişi, yaşadıklarını belleğe kaydedemediği için unutmaya ortaya çıkar. *Kalenderiye*'de Molla Emin'in kızı Şebsefa sara hastasıdır. Kayseri'ye geldikten sonra sara nöbeti geçiren Şebsefa, kendine geldiğinde nöbeti hatırlamaz. Bu durum küçük kızın unutmamanın alanında olduğunu gösterir. Molla Emin kızının başında dua ederken Şebsefa'nın ondan korktuğunu söylemesine çok şaşırır ve bir yandan kızının cadı olabileceğini, diğer yandan da Nurusefa'nın kızını babasına karşı kışkırtmış olabileceğini düşünür. Molla Emin'in düşünceleri kızını korkutan davranışlarını unuttuğunu gösterir. Akşamın ilerleyen saatlerinde Molla Emin şehrin kalesindeki toplantıdan dönerken öldürülür. Ertesi gün kızını Şebsefa taziye evinde kadınların arasında otururken babasının ölümüne sevindiğini düşünür. Babasına kin besleyen ama bu kin yüzünden de suçluluk duyan küçük kızın tavırları babasını unutmak istediğini gösterir. Zira nefret de karşıdaki kişiyi unutmaya arzusu barındırır.

Delilik, bireysel unutmamanın yollarındandır. Romanın kahramanı olmasa da Bahri Efendi'nin deliren hocası unutmamanın delilik üstündeki etkisini gösterir. Bahri Efendi'nin anlatımına göre hocası bir molla ile dinî bir tartışmaya girdikten sonra akli melekeleri zarar görür. Adam normal davranış biçimlerini unutarak

çıplak bir şekilde sokakta yaşar ve derede yıkananları vaftiz olmakla suçlar. Delilik, unutma arzusunun en üst safhaya çıkmasıyla oluşur. Bahri Efendi'ye göre Yusuf da delidir ve delirmek zamanla olan bağının kaybedilmesine sebep olur. Bu durumda unutma, zaman ve delilik kavramlarının ilişkisine dikkat çekilir.

Bahri Efendi, Perizad'ın Yusuf'a âşık olduğunun farkındadır. Önceleri büyük bir kıskançlık hissettiği bu durumu zamanla kabullenir. Yusuf'u tanıdıkça seven Bahri Efendi, Perizad ile aşklarına engel olmayacağını Yusuf'a söylemeye karar verir. Fakat konuşmadan önce duygularının da tesiriyle içkiyi fazla kaçıır. Olayları anlatan Sergülü'ye göre Bahri Efendi, bilinçsizce uyumak için çok içki içmiştir. Bu durum verdiği kararın Bahri Efendi'yi zorladığını ve unutmak istediğini gösterir.

Yusuf ve adamları Saru Han'da esirlerle birlikte birkaç gün kalırlar. Yusuf burada Osmanlı ile Kalenderiler arasında yeni bir çatışmanın çıkacağı haberini alınca esirleri bırakarak Kalenderilerin yanında olmak için yola çıkmaya karar verir. Yusuf'un gideceğini öğrenen Perizad, umutsuzluk, öfke ve çaresizlik içinde kalıp intihar eder. Perizad'ın intiharı benliğinden vazgeçtiğini ve yaşadıklarını unutmak istediğini gösterir. Zira ölüm ve intihar unutmanın sebeplerindedir. Handakiler durumdan çok etkilenirler fakat bu ölüm Yusuf'un gitme kararına engel olmaz. Yusuf da artık Perizad'ın hayalinden kurtulamayacağını farkında olmasına rağmen giderek onu unutmaya çalışır. Bu durum gitmenin unutmaya sebep olduğunu veya unutmak için kullanılan bir yol olduğunu gösterir.

Çift Aslan serisi bireysel unutma açısından pek çok örneğe sahiptir. Ölüm, intihar, delilik, hastalık, uyku, kaçış, nefret, bilinç kaybı, kimlikten uzaklaşma arzusu ve korku unutmaya sebep olan faktörlerdendir. Bu faktörler bir yandan kişiyi gayriiradi bir unutmaya götürdüğü gibi diğer yandan unutma arzusuyla yapılan eylemlerdir. Sonuç olarak unutma, bireylerin belleklerini ve hayatlarını etkilemektedir.

2.5. Rüyalar

Rüyalar, bilinçaltının bilince açılan kapısıdır. Rüyalar geçmişte yaşanmış bir anı ile bugünkü benliğin duygularının birleşimiyle oluşur.⁴⁹ Bu nedenle rüyalar gerçeklikten kopuk olsa da anıların yeniden işlenip inşa edildiği bir bilinmezlik alanıdır. Rüyalar bellekle ilişkilerinden ötürü anıların hatırlanmasına sebep olur. Ancak yönlendirici ve hatırlatıcı etkisi olan rüyalar işaret ettiği yerin dışında kalanları unutturur. Rüya âleminde gerçeklikten uzaklaşmak da unutmaya neden olur.

Kalenderiye'nin kahramanı Giuseppe Mazzone, rüyalarının peşinden giderek geçmişini ve hayatını unutan bir kahramandır. Geçmişte Floransa'da yaşayan bir tüccar olan Mazzone, ticaret için çıktığı yolda Girit'e uğramış, burada tanıştığı Areti'den Hristo adında bir oğlu olmuştur. Areti ve Hristo'yu da terk eden Mazzone, Kapadokya'ya gelir, yaşadığı maceraların ardından mal varlığını çeşitli yerlere bağışlayıp manastıra kapanır. Mazzone'nin geçmişini, ailelerini ve kimliğini terk etmesinin nedeni unutma arzusu ve Hz. Meryem ile ilgili gördüğü rüyadır. Mazzone oğluna yaptıklarının nedeni olarak rüyalarını gösterir. Kahramanın hayatını kökten değiştirmesinin sebebi olan bu rüya unutmayı tetikler. Mazzone'nin rüyalar hakkındaki görüşüne göre rüya âlemi zaman ve mekândan bağımsız olduğu için bireyi gerçek dünyadan uzaklaştırır, bu da kolayca unutmasını sağlar.

⁴⁹ Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, 32.

Rüyalar hâlâ pek çok açıdan belirsizliğini koruyan bir konudur. Uykuyla girilen rüyalar âleminde bel-
leğin çerçevelerinden ve gerçeklikten uzaklaşan kişi unutmaya açık hâle gelir. Kahramanlar da rüyalarıyla
kurdukları bağ ile bu durumu göstermektedir.

2.6.Yabancılaşma

Geçmişten bugüne bir köklerden kopuş problemi olan yabancılaşma, bireyselleşmeyi ve yalnızlığı artır-
mıştır. Yabancılaşmanın tesiriyle birey ve toplum kendi kültüründen, geçmişinden ve kimliğinden uzaklaşır.
Bu uzaklaşmayla köksüz topluluklar ortaya çıkar. Yabancılaşma bir kavram olarak felsefede ve sosyolojide
dikkat çekmiş, kapitalizmle ilişkilendirilmiş, belli bir dönem unutulduktan sonra da bireyselleşmenin artma-
sıyla tekrar gündeme gelmiştir.⁵⁰ İnsanı yalnızlığı ve köksüzlüğe iten yabancılaşma bir unutma problemidir.
Toplumu ve bireyleri etkisi altına alıp hayatlarına yön veren yabancılaşma edebî metinlerde de kendine yer
bulmuştur.

Zaman Yeli'nin kahramanları yalnız kalarak ve kimliklerinden koparak yabancılaşır. Dimitri de Haydar
da aileleri olmasına rağmen kendilerini yalnız hissedip mutsuz olurlar. Haydar'ın yalnızlığının diğer sebebi
bir emir olarak Moğollarla Çift Aslan tarikatının arasında kalması ve bu siyasi ortamda taraf tutmak zorunda
bırakılmasıdır. Çift Aslan tarikatı ve Moğollar arasındaki savaşın ardından Haydar, yaraları iyileşene kadar
yeraltında kalır. Ailesini bulmak amacıyla yola çıkar ve bir dehlizde geceyi beklerken yalnızlığıyla yüzleşir.
Savaşta sevdiklerini kaybetmiş ve ailesinden uzak kalmıştır. Yeraltında kaldığı süre boyunca hayattan kopuk
olduğu için yabancılaşır. Savaş sonrasında eski düzenin kurulduğunu fark eden Haydar, artık davalarına
sadık olan kimsenin kalmadığını düşünür ve eski düzene dönen topluma yabancı hisseder. Ailesini Manuel'in
konağında bulduğunda çocuklarının kendisini tanımadığını görür. Unutulduğunu anlayan Haydar, bir hiç
olmaya karar vererek konaktan ayrılır. Haydar konaktan çıkınca gördüğü kırlangıcı yalnızlığıyla özdeşleştirir.
Savaştaki kahramanlığından ötürü azizleştirilen ancak şimdiki haliyle tanınmayan Haydar'ın yabancılaşması
kendi kimliğinden tamamen vazgeçmesiyle tamamlanmış olur. Sonuç olarak kahramanların yalnızlığının
sebebi kimliklerinden koştukları için kendilerini ait hissedememeleridir.

Haydar'ın yakın arkadaşı Emir Vasili, Leon ve Dimitri'nin ölümünün ardından farklı bir adam olur.
Kendini dine adayan ve Çift Aslan tarikatına dâhil olan Vasili, Hristiyan olmasına rağmen kızının vaftiz
törenine gelmez. Çünkü ona göre Hristiyanlık inancındaki gibi insan günahkâr bir şekilde doğmaz. Bu dü-
şünceler Vasili'nin dinden uzaklaştığını gösterse de Haydar'ın yaratıcıya inanmadığını söylemesine içerler. Bu
durum Vasili'nin dini anlamda tutarlı davranmadığını düşündürür. Dolayısıyla kahramanın dini değerlerine
yabancılaştığı görülür.

Yabancılaşma mekânsal anlamda da gerçekleşir. Bu durum Haydar'ın emir olarak Kayseri'ye gittiğinde
kendini yabancı hissetmesiyle görülür. Haydar, Selçukluların hâkimiyetindeyken de Kayseri'ye karşı yaban-
cılık hissettiğini söyler. Şehre bir Moğol hakanına vergi vermek için gittiğindeyse bu yabancılık hissine da-
yanamaz. Fakat ona göre Moğollar da Kayseri'de yabancılaşmıştır. Yabancılıkları taş evlerde kalmak yerine
çadırlarda kalarak özlerine yakın olmaya çalışmalarından anlaşılır.

⁵⁰ Fritz Pappenheim, *Modern İnsanın Yabancılaşması/ Marx'a ve Tönnies'e Dayalı Bir Yorum*, çev. Salih Ak. (Ankara: Phoenix
Yayınevi, 2002), 4.

Güvercine Ağıt'ta yabancılaşma ilk olarak Civan'da görülür. Bir papaz olan Civan'ın kadınlara yaklaşmaması gerekir ancak Şamnalika'ya âşık olan Civan bu kuralı unuttur. Aşkından gözü kör olan Civan, Şamnalika'nın okuduğu kil tabletlerde anlatılan üç kişinin hikâyesinin teslis inancıyla ilişkili olduğunu göremeyecek durumdadır. Ayrıca Civan Şirali'ye ilahilerden ve ayetlerden teselli bulmadığını söyler. Civan, Stavro'nun askerleri tarafından esir edildiği yeraltı zindanından çıktıktan sonra temizlenmek için saçını kazıtır. Fakat saç kazımak papazlar için uygun görülmeyen bir davranıştır. Sonuç olarak Civan'ın bir din adamı olarak statüsüne ve dini inancına yabancılaştığı görülür.

Romanda önce Muhyiddin'in sonra da Stavro'nun adamı olarak görülen Karasankor Turabi, hem dinini hem de adını değiştirir. İrikıyım ve zalim bir adam olan Turabi, önceden Mavros adlı bir Ortodoks'tur. Kahramanın kimliğini ve dinini değiştirmesi bir yabancılaşma içinde olduğunu gösterir.

Romanın önemli kahramanlarından Fâzıl da kimliğine yabancılaşan kahramanlardandır. Endülüslü bir tüccar olan Fâzıl, Anadolu'dan kaçırılıp Endülüse götürülen annesinin vasiyetini yerine getirmek için Anadolu'ya gelmiştir. Fakat Fâzıl özellikle akrabası Stavro'yla karşılaştıktan sonra annesinin memleketine karşı yabancılık ve yalnızlık hisseder. Bu durum Fâzıl'ın kimliğinin bir yarısına karşı yabancılaştığını gösterir.

Saruca Abdal, roman içinde kimliğine yabancılaşan diğer kahramandır. Sevgilisi Gülbeyaz gözlerinin önünde öldürülünce Tanrının varlığını sorgulamaya başlayan Saruca Abdal'ın gerçeklik algısı zarar görür. Her şeyi hiçliğe bağlayan kahramanın bu hâli, bir derviş olarak dinî inancına karşı yabancılaştığını ve değerlerini unuttuğunu işaret eder.

Kalenderiye'de ailesini terk eden ve kökünden kopan Giuseppe Mazzone bir yabancılaşmanın içindedir. Tüccarlığı bırakan ve manastıra kapanan kahraman aldığı bu kararla eski kimliğine yabancılaşır. Mazzone'nin Katolik olmasına rağmen inancına yabancılaştığı görülür. Bu durum kötülüklerin kaynağı olarak Tanrıyı görmesinden anlaşılır. Mazzone'nin Hz. Meryem'i gördüğü rüya da oğlu Hristo tarafından şeytani olarak tanımlanır. Ona göre bu rüya Hristiyanlık inancına hakaret içerir. Rüyalarda bilinçaltının yansıması olduğu için Mazzone'nin rüyası yaşadığı inanç inkırazını göstermiş olur.

Molla Emin'in karısı Nurusefa da dinî değerlerine yabancılaşmıştır. Nurusefa hayatından ve kocasından nefret eder. Şebsefa'nın sara nöbeti esnasında Molla Emin sebepsiz yere ona tokat atınca bu nefreti gün yüzüne çıkar. Molla Emin kaleye gittiğinde kalfasına dert yanar ve yaşadığı hayat bir ceza olduğu için öldükten sonra sorgu meleklerinin kendisine hesap soramayacağını söyler. Kahramanın bu düşüncesiyle dinî inancının anlam dünyasını unuttuğu anlaşılır.

Kalenderî dervişi olan Yusuf ise davranışlarıyla dinî inancı noktasında kafa karıştırır. Perizad'a âşık olmasına rağmen yaklaşmaması dervişliğin kurallarına bağlı olduğunu gösterir. Ancak Ezelî Kamer Dede olarak gölge oyunu oynattığında bir kuklayı Allah'ın sureti yapar. Bu oyun esnasında da Köse Molla adlı biriyle inanç tartışmasına girer. Kahramanın bu tutumu inancına karşı yabancılaştığını düşündürür.

Romanın inanç krizi yaşayan son kahramanı Perizad'dır. Perizad, Yusuf'un kendisinden uzak durması ile hem psikolojik olarak hem de inanç anlamında sarsılır. Çünkü Yusuf da âşık olduğu hâlde dervişliğinin gereği olarak kendisinden uzak durmaktadır. Bunun sonucunda âşık olduğu adama dinî bir kural gereği kavuşamadığını düşünen kahraman dinden uzaklaşmaya başlar. Kadın oluşuna isyan eden Perizad, Yusuf'a

Allah'a kızgın olduğunu söyler. Sergüli'ye göre Perizad bu sözüyle Yusuf'a olan sitemini dile getirir. Perizad'ın dini anlamda yaşadığı yabancılaşma intiharıyla eyleme dönüşmüş olur.

Gürsel Korat'ın serisinde yabancılaşma, kahramanların köklerinden kopup değerlerini unutmalarında görülür. İnanç inkırazı yaşayan, yalnızlaşan ve kimliklerinden uzaklaşan bu kahramanların yabancılaşmanın unutturucu etkisi altında kaldıkları görülür.

2.6.1. Kimliksizleşme

Yabancılaşmayla ortaya çıkan aşırı bireyselleşme insanları toplumlarından, kültürlerinden ve tarihlerinden koparır. Bu kopuşun son noktası olarak birey kendi kimliğine yabancılaşır. Zira kimliği besleyen öğeler kültür, gelenek ve tarihtir. Simgesel bir anlam evreni olan kültür, bireyi zaman ve toplum boyutunda bir araya getirir; anlatsal bir yapıya sahip olan kültürün bireylerin hayatını şekillendiren belli kaideleri vardır ve gelecek kuşaklara aktarılabilirdiği için aidiyet duygusu oluşturur.⁵¹ Kültürüne yabancılaşan birey aidiyet duygusunu kaybeder ve kimliksizleşir. Kimliksizleşen bireyler edebî metinlerde kahraman olarak görülür.

Zaman Yeli adlı eserde kimliksizleşen kahraman Haydar'dır. Bir melik oğlu olan Haydar, Başhisar emiridir. Çocukluk arkadaşı Uçhisar emiri Vasili'nin kız kardeşi Marika karısıdır ve çocukları vardır. Emir Mahmut Bin Haydar, romanın başında makamının ayrıcalıklarını kullanan, statüsünü kaybetmesine sebep olacak işlerden uzak duran ve saygısızlığa tahammülü olmayan biriyken Çift Aslan tarikatına katılınca unvanlarından ve sosyal statüsünden vazgeçer. Bu andan sonra Rumi Haydar olarak anılmaya başlar. Fakat eski kimliğinden tam anlamıyla kopamayan Haydar, tarikatın bazı kurallarına karşı gelir, tolerans görmeyi talep eder ve tarikatın içinde kıymet görmek ister. Moğollarla yaptıkları savaştan sonra neredeyse her şeyini kaybeden Haydar, emirlerden nefret eder ve onları küçümser. Bu durumda Haydar, Rumi Haydar kimliğiyle tam olarak özdeşleşir. Yaraları iyileştikten sonra ailesini aramaya başlar ve karısının statüsünü koruma amacıyla savaşta teslim olup tekrar emir olan Manuel'le evlendiğini, çocuklarının ise kendisini tanımadığını görür. Haydar bu yaşadıklarından sonra kimliğinden vazgeçerek hiçleşmeye karar verir. Zaten kahramanlığından ötürü azizleştirilen Haydar'ı savaştan sonra kimse tanımaz. Halk karşılarında gördükleri yaralı ve paspal adamın Çift Aslan'ın yiğidi Haydar olduğuna inanmaz ve onun deli olduğunu düşünürler. Haydar bu durumu devam ettirir ve delirmemiş olmasına rağmen deli gibi davranmaya başlar. Böylece Rumi Haydar'dan sonra Deli Haydar kimliğini benimser. Haydar'ın emir, rumi ve deli olarak adlandırılan bu kimlik değişimleri önceki kimliğine yabancılaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Sonunda deli davranarak hiç olmaya çalışan kahraman kimliksizleşir.

Kalenderiye'de ise kahramanın kimliğini saklaması kimliksizleşme örneği olur. Hristo, babası Mazzone'yi aramak için gittiği Lindo Hanı'nda ve San Angelo Manastırı'nda gerçek kimliğini söylemez. Hristo'nun kimliğini saklama amacı esas kimliğiyle babasını aradığında karşılaşacağı zorlukları fark etmesidir. Hristo'nun kimliğini saklaması tam anlamıyla bir kimliksizleşme değildir. Ancak kahramanın kimliğini değiştirmesi gerçek kimliğinden ayrılmak istediğini düşündürür. Yıllardır babasını görmeyen kahraman kendi kimliğini unutmak istiyor olabilir. Bu durum Hristo'nun babasıyla yüzleşmesinden sonra ailesiyle ilgili öğrendiği gerçekleri kabullenememesiyle bir üst seviyeye ulaşır ve kahraman isyanın eşiğine gelir. İsyana ise kimliğe yabancılaşmanın kanıtıdır.

⁵¹ Assmann, *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, 23.

Romanın bir diğer kahramanı Yusuf'un dönem dönem yeni bir kimlikle farklı bir şehirde yaşaması kimliği saklamanın örneklerindedir. Bu durum Yusuf'un kendi kimliğine tam olarak bağlı olmadığını, büyük oranda yabancılaştığını gösterir. Yusuf bu kimliksizleşmenin sonunda esas kimliğini unutmasa da kimlik kavramıyla ilgili yaşadığı çatışmalar onu unutmanın alanına dâhil etmektedir.

Kahramanların kimliklerinden uzaklaşmaları, yeni kimliklerin ardına sığınmaları ve dönemsel kimlik değişikliği kimliksizleşmenin örnekleridir. Çift Aslan serisinde bu kimlik çatışmaları unutmayı ortaya çıkarmasıyla dikkat çeker.

2.7. Mekân

Mekân, belleğin temel taşlarından biridir. İnsan, bir mekânın içinde varlığını devam ettirebilir. Gaston Bachelard'a göre hem ruhu hem bedeni olan ev ve mekân, insanı bir arada tutar, tehlikelere karşı korur; insanın beşiği evdir.⁵² Mekân birey ve toplumları kucaklayan bir sahnedir. Bu nedenle mekânlarda tarihin, toplumsal olayların neden ve sonuçlarının izleri vardır.⁵³ Bu izler hatırlatıcıdır ancak izler kaybolmaya başladığında unutma devreye girer. Çoğunlukla belleği somutlaştıran ve hatırlama noktaları oluşturan mekân, zarar gördüğünde veya hatırlatıcılık özelliğini kaybettiğinde unutma gerçekleşir.

Zaman Yeli romanının mekânlarından bazıları tahrip edildiği için mekânsal belleğin zarar gördüğü ve unutmanın ortaya çıktığı görülür. Cabirî, Haydar ile Çift Aslan tarikatı ve Moğollar üzerine konuşurken kendisinin daha önce yaşadığı Niğde'nin nasıl yıkıldığını anlatır. Zarar göreceğini hiç düşünmediği bu şehrin durumu onu etkilemiştir, bu nedenle Kapadokya'nın benzer bir yıkılış yaşamaması için Haydar'ı uyarır. Sonuçta Niğde'nin ve Kapadokya'nın Moğollar tarafından tahrip edilmesi mekânların bellek açısından zarar görmesine ve unutulmasına sebep olur.

Haydar'ın emiri olduğu Başhisar da Moğollar tarafından yakılır. Aynı zamanda Moğollar toprağı, ekinleri ve ağaçları yakar. Moğolların mekâna zarar vermelerinin amacı güçlerini göstermek, Haydar'ı kışkırtmak ve halkın belleğini yok etmektir. Haydar, hayatında önemli yeri olan ve geçmişinin şahidi olan Başhisar'ın yakılmasıyla kendine engel olamayıp çocuk gibi ağlar. Bu durum mekânların insan hayatındaki etkisini gösterir.

Sonuç olarak mekânlar bellek için çift taraflı öneme sahiptir. Mekânın üstlendiği anıların, geçmişin ve tarihin hatırlanması için mekânların korunması gerekir. Fakat mekânların da ömrü vardır; işlevlerini tamamladıklarında veya zorla yok edilmeye çalışıldıklarında unutulmaya başlanır. Mekânlar unutulurken taşıdıkları bellek verilerini de unutturmaktadır.

2.7.1. Yer Adları

Yer adları mekânların etiketidir. Yer adları konuldukları mekânın tarihini bir yandan aşikâr ederken diğer yandan örter.⁵⁴ Bu isimlerin ardında çoğunlukla bir hikâye vardır. Bu hikâyeler geçmişin bir parçası olduğu için yer adları hatırlatıcıdır. Ancak hatırlatıcı olan her unsur dönüştürülerek unutturucu hâle getirilebilir. Yer adları değiştirilerek mekânların geçmişi unutturulmaya çalışılır.

⁵² Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, çev. Alp Tümertekin. (İstanbul: İthaki Yayınları, 2020), 37.

⁵³ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden. (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019), 133.

⁵⁴ Connerton, *Modernite Nasıl Unutturur*, 20.

Güvercine Ağıt'ta Kayseri'yi boyundurukları altına alan Moğollar, siyasî güçlerini ve hâkimiyetlerini kanıtlamak için şehrin adını değiştirirler. Zira şehrin o dönemki adı olan Kayseriye'yi Araplar kullanır. Moğollar bu kullanımı yasaklayıp şehrin adını Kayseri yapar. Bu hareket yönetimi değişen Kayseri'nin tarihini unutturma çabasını da içermektedir.

Sonuç olarak devletlerin rekabeti sonucu değiştirilen yer adlarının belleğe zarar verdiği ve tarihi unuttuğu görülür. Bu durum yalnızca birey ve toplumların belleğini değil kolektif belleği de etkiler. Unutma onu kullanan siyasî güçlerin belleğini de etkilemektedir.

2.8. Zaman

Zaman, belleğin diğer temel taşıdır. Bellekteki anılar kişinin zaman içinde yaşadıklarıdır. Zamanın geçmiş, bugün ve gelecek olarak adlandırılması zamanı yaşayan birey ve toplumların tecrübelerinin ardı ardına sıralanışıdır.⁵⁵ Bellekteki verilerin zamanla unutulması belleği şekillendirir. Belleğe alınan bilgilerin tekrarlandığı zaman aralığı ve bellekte buldukları süre, zamanın unutma üstündeki etkisini gösterir.⁵⁶

Zaman Yeli'nde zaman, özellikle Haydar üzerinden anlatılır çünkü kahraman yaşadıklarından sonra zamanı sorgular. Haydar, geçmişinin doğru olmadığını, delirmiş olabileceğini veya geçmişinin gördüğü bir rüyadan ibaret olduğunu düşünmeye başlar. Kahramanın gerçeklik algısı zarar görür. Hareketin ve zamanın gerçek olmadığına inanan Haydar; geçmiş, şimdi ve geleceğin nesnelere hareketine verilen isim olduğunu ileri sürer. Haydar, zamanın bireyler üzerindeki unutturucu etkisiyle savaştan sonra Manuel'in evinde bulduğu çocuklarının kendisini tanımamasıyla yüzleşir. Bu durum kahraman için yıkıcı olur. Yaşadıklarından sonra kimliğinden vazgeçen Haydar, zamanın kendisini unuttuğunu kabullenip gider. Sonunda zamanın her şeyi dönüştüren bir yel olduğunu düşünür.

Güvercine Ağıt'ın kahramanı Stavro'nun da zamanla ilgili farklı fikirleri vardır. Stavro, bireyin doğumunun öncesindeki ve ölümünün sonrasındaki zamanının belirsiz olduğunu ve zamanın bugünden ibaret olduğunu düşünür. Dedeleri Haydar'ın lanetinin ailesinin peşini bırakmadığını düşünen Stavro, bu laneti unuttuğu sırada annesinin ölümüyle zaman ve ölümü sorgulamaya başlar. Bir Hıristiyan olarak ahirete inanması gereken kahramanın ölümden sonraki zaman hakkındaki düşünceleriyle dinî inancının çatıştığı görülür. Dolayısıyla Stavro, zamana dair düşüncelerini değiştirmiş ve önceki düşüncelerini unutturmuştur.

Romanın diğer kahramanı Saruca Abdal da sevgilisi Gülbeyaz ve aynı hücreyi paylaştıkları Fâzıl gözünün önünde öldürülünce gerçeklik algısını kaybeder. Yıllar önce karşılaştığı Haydar'ı ve gördüğü rüyaları hatırlayıp zamanı sorgular. Saruca Abdal da Stavro gibi doğum öncesi ve ölüm sonrası zamanın bilinemeyeceğini düşünür. Ona göre zaman unutulmadan gelir, insan öldüğünde de onun için unutulmuş olur. Yanındaki insanların bir an öncesinde hayattayken artık ölmüş olmalarının gerçekliğiyle zamanı reddedemeyen kahraman, yine de sorgulamayı bırakamaz ve ölümle hayatın birlikte olduğu sonucuna ulaşır.

Kalenderiye'de ise Hristo, Mazzone ile konuşması sırasında çocukluğundan beri görmediği ablasının âşık olduğu Anna olduğunu öğrenir. Öğrendiği bu bilgiyle dehşete düşen Hristo, zaman hakkında düşünmeye başlar. Hristo'ya göre zaman, anıların ve bilgilerin bellekten kaybolmasıdır ve bilinen bir şeyin bilinmez olma-

⁵⁵ İlhan, *Kültürel Bellek-Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama*, 136-137.

⁵⁶ Karaarslan, *Toplumsal Hafıza*, 50.

sını sağlar. Buna göre zaman unutmaya sebep olur. Hristo'nun ablasını zaman içinde unutup ona âşık olması zamanın unutturuculuğunu kanıtlar.

Gürsel Korat'ın Çift Aslan serisinde kahramanların zamanı sorgulamaları dikkat çeker. Bu sorgulamaların tetikleyicisi kahramanların travmaları ve öğrendikleri bilgilerdir. Sonuç olarak zamanın unutmaya sebep oluşu kahramanların başlarından geçen olaylarla gösterilir.

2.9. Toplumsal Unutma

Toplumsal unutma, toplumun bilinçli bir şekilde veya zorlamayla unutulmasıdır. Toplumların bilinçli unutulması, kendi çıkarlarına ve vicdanlarına uymayan geçmişteki olayları unutmayı tercih etmesidir. Bu durum toplumun unutmak için hemfikir olduğu bir konuda gizli bir ittifak yapmasıyla gerçekleşir. Diğer yandan egemen güçlerin yararlarına görmediği bilgiler ve olaylar zorla toplumlara unutturulmaya çalışılabilir. Ancak her olay toplumsal belleğe ekilen bir tohumdur ve toplumu etkileyen hiçbir olay bütünüyle unutulmaz.⁵⁷ Yine de tamamen yok olmayan bu olaylar toplum tarafından görmezden gelinebilir. Çift Aslan serisinde de toplumsal unutmanın çeşitli örnekleri bulunur.

Toplumu ve bireyi kuşatıcı bir durum olan ölüm, toplumsal unutmaya sebep olur. Siyasî ve sosyal etkili ölümler toplum tarafından kolayca unutulur. Örneğin; savaşlar, kıtlık veya soykırım bu eylemleri gerçekleştiren toplumlar tarafından unutulmak istenen olaylardır. *Zaman Yeli* romanı savaşın, yıkımın ve yoksulluğun had safhada olduğu bir sosyal ortamda geçer. Moğolların zulmünden kurtulmak amacıyla ortaya çıkan Çift Aslan tarikatı Moğollarla yaptıkları savaşta yenilir. Bu savaşı yöneten Vasili ve Haydar efsaneleştirilirler. Azizleştirilen bu kahramanlar unutulmayıp efsaneleri nesiller boyu anlatılır ancak onların efsaneleştirilmelerine sebep olan savaş halk tarafından kolayca unutulur. Moğollarla savaşılmadan önce Kapadokya halkı akın akın düşmanın üstüne yürür. Haydar'a göre bu coşkulu ve nefret dolu yürüyüşü hiç kimse unutamaz. Fakat savaşın yenilgiyle sonuçlanmasıyla halkın her şeyi unuttuğu görülür. Bu unutmanın sebebi, gördükleri zulme başkaldırdıkları halde yenilen halkın bu mağlubiyeti unutup yalnızca kahramanları hatırlayarak umudunu diri tutma çabasıdır. Savaşı da Çift Aslan'ın davasını da hatırlayan tek kişi Haydar'dır ve yalnızlığıyla tekrar tekrar yüzleşir. Haydar, halkın yortular yaparak Çift Aslan tarikatını andığını görür ancak bu anma unutmaya yakındır. Zira halk olayı unutturken yalnızca kişileri hatırlamaya çalışmaktadır.

Romanın anlatıcısına göre devletler çıkarları doğrultusunda toplumsal unutmayı sağlamaya çalışmaktadır. Cabiri'ye göre düşman oldukları Moğollarla kendi devletleri olan Selçuklular aynıdır zira kahraman siyasi hegemonyaya karşıdır. Vasili ise konuştuğu Dimitri'ye siyasetin satranca benzediğini söyler. Ona göre devletler çıkarları için başka devletlerin zarar görmesine göz yumabilir. Fakat Vasili'nin de sonradan idrak ettiğine göre bu siyasî çıkar çatışması yoksulların zarar görmesine sebep olur. Bu durum siyasî gücün kendi çıkarları için yoksulları unuttuğunu ve topluma da unutturduğunu gösterir. Romanda Haydar'ın kayınpederi Nikolaos Efendi'nin göçebe halkı yaban olarak adlandırması seçkin kesimin yoksul halkı ötekileştirdiğini ve unuttuğunu kanıtlar. Ayrıca bu ötekileştirme toplum içerisindeki birliğin de unutulduğunu gösterir.

Güvercine Ağıt'ta Mihayıl toplumsal unutmayı fark eden tek kişidir. Mihayıl'a göre zenginler yoksulların yüceltilmesiyle ilgili anlatılan dinî menkıbelerde duygulanırken kendi kölelerine ve çevrelerindeki ihtiyaç sa-

⁵⁷ Karaarslan, *Toplumsal Hafıza*, 54.

hiplerine acımasız davranır. Bu yoksullara karşı duyarsız kalarak onları unutmalarından kaynaklanır. Mihayıl'ın düşüncesine göre zenginlerin içinde buldukları durum bir toplumsal unutmaya örneğidir.

Emir Stavro, dedesi Haydar'ın lanetine dair söylentiler yüzünden sürekli korku içinde yaşar. Önce anesi Tamara'nın ardından da karısı Siranuş'un ölümüyle korkuları artar. Ona göre lanet halkası kendi boynuna dolanmak üzeredir. Buna engel olmak için pek çok kişiyi yeraltı zindanına kapatıp bazılarını öldürten Stavro'nun hapsettiği Fâzıl, Saruca Abdal, Gülbeyaz, Civan, Şahveli, Mihayıl ve Mazzone toplum tarafından unutulur. Bu unutmaya gayriiradidir. Zira kahramanların çoğunun yakınları başka yerlerde olduğu için onları tanıyan ve hatırlayan kişilerden uzaktadırlar. Diğerlerinin yokluğu da Stavro tarafından gizlenir. Bu durumda halk roman kahramanlarını bilinçsizce unutturur.

Toplumsal unutmada toplumların bellekleriyle ilişkisi bilinçli veya bilinçsiz şekilde zedelenir. Serinin kahramanları ölüm, menfaat, ötekileştirme ve kaybolmak gibi farklı yollarla parçası oldukları toplum tarafından unutulurlar.

2.10. Modernite

Modernite; modernliği, yeniliği, hızı ve tüketimi yaygınlaştıran bir toplum düzenidir. Modernite emekle oluşturulan ancak önce emeğin unutturulduğu bir sistemdir.⁵⁸ Bu nedenle modernite sahip olduğu ve insanın faydasına sunduğu her ögeyle birlikte unutturucudur.

Zaman Yeli romanında modernite, Moğollara karşı yurtlarını savunma düşüncesiyle kurulan Çift Aslan tarikatının para ve güce önem vermeye başlamasında görülür. Çünkü modernite piyasa, para, güç ve tüketim kavramları etrafında şekillenir. Bu durum romanda Cabirî ve Haydar'ın konuşmasıyla anlaşılır. Haydar, beylerin Moğollar yüzünden bozulan ticaretlerini düzeltmek için tarikata katıldığını fark eder. Cabirî'ye göre bu durum normaldir çünkü ona göre beyleri harekete geçiren güç budur.

Hayat düzenini şekillendirip değiştiren modernite, romanın merkez faktörü olan Çift Aslan tarikatını da tesiri altına alır. Modernitenin unutturucu tabiatı kutsal amaçlar taşıdığı düşünülen toplulukları da etkiler, esas amaç unutulurken modernitenin önem verdiği kavramlar benimsenir.

2.11. Ataerkil Kültürde Unutmaya

Ataerkillik, erkeklerin egemen olduğu bir toplum düzenidir. Ataerkillikte iktidar erkeklerin elinde olduğu için toplumun her kesiminde erkeğin hâkimiyeti görülür, her konuya eril bir bakış açısıyla yaklaşılır ve kadınlara karşı şiddet yoluyla eyleme dökülen bir nefret görülür.⁵⁹ Bu düzende kadın, erkeğin hükmü altında, çeşitli haklardan mahrum edilen bir meta gibidir ve insan olduğunu unutarak yalnızca kendisine verilen vazifeleri yerine getirir. Bu şekilde kadınlara varoluşlarının özellikleri unutturulmaya çalışılır. Romanlarda ataerkillik topluma yansımaları ve kadınlara unutturdıkları üzerinden ele alınır.

Kalenderiye'nin kadın kahramanları kadınlıklarına isyan eder. Sâre, kadınların cinsel arzularını belirtmeleri konusunda kısıtlanırken erkeklerin serbest bırakılmasını kabul etmez. Bu noktada kendisini bir meta

⁵⁸ Connerton, *Modernite Nasıl Unutturur*, 47.

⁵⁹ Sait Yıldırım, "Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik" 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II* içinde, ed. Kadir Budak ve Sabri Ege (İstanbul: İlmî Etüdler Derneği, 2017), 195.

olarak görür ve bir nevi Allah'a isyan ederek kadınların yaratılmaması gerektiğini düşünür. Kahramanın kadınlığıyla ilgili sorgulaması inancının sarsılmasına sebep olur. Bahri Efendi'nin odalığı olan Perizad da kadın olduğundan mutlu değildir. Bahri Efendi'yi sevmeyen ve onunla olmak istemeyen Perizad, kadınlara istekleri sorulmadığı gibi bir meta gibi alınıp satıldıklarını düşünür. Perizad, Yusuf'a olan aşkına karşılık alamaz bu nedenle büyük bir umutsuzluk içindedir. Kahraman bu aşk acısının tesiriyle isyan eder. Hakları ellerinden alınan kadınların şeytan olarak görüldüğünü ileri sürer. Perizad'ın ataerkilliğin kadınlığını unutturmaya çalışmasına isyanı eyleme dönüşür ve kahraman intihar eder. Bu kimliğinin unutturulmaya çalışmasına ve çaresizliğine başkaldırır. Molla Emin'in eşi Nurusefa ise menopoza girdiğinde Lala Mahmut Paşa'nın kendisine yaptığı zulümlere dayanamayıp intihar eden Kıptî cariyeyi anımsar. Bu cariyenin zehir içmeden önce kadınlıktan azat olmak için intihar ettiğini söylemiştir. Bu durumda kadınların sırf kadın oluşlarından ötürü yaşadıkları zulümleri kaldıramadıkları, değerlerini unuttukları ve çareyi de varlıklarına son vermekte buldukları görülmektedir.

Romanlarda ataerkillik kadınların kendilerinden uzaklaşmalarına ve isteklerini unutmalarına sebep olur. Kadınlar varoluşlarının özünü unuttuklarında varoluşsal sorgulamalar yaşarlar ve bu sorgulama varlığa son verilmesiyle biter. Bu durum kimliğin unutturulmaya çalışılmasının nasıl yok edici etkileri olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bellek, bireye dair her türlü bilgiyi muhafaza eden bir sandığa benzer. Bireylerin hayatında vazgeçilmez bir yere sahip olan bellek, toplumlar tarafından da kullanılır. Belleğin canlılığını koruması için ihtiyaç duyduğu eylemler hatırlama ve unutmadır. Hatırlama, belleğin muhafaza etme gücünü artırırken unutma, belleğin gereksiz verilerden temizlenmesini ve yenileri için yer açılmasını sağlar. Bu durum çoğunlukla olumsuz bir yaklaşımla anılan unutmanın bellek için ne denli gerekli olduğunu gösterir. Birey ve toplumları koruyan gizli bir güç olan bellek; sosyal, siyasî, tarihî ve sanatsal pek çok veriyi korur ve bu alanları varlığının aktarılması için kullanır. Belleği sosyal ve sanatsal bir yaklaşımla yansıtan alan edebiyattır. Edebî metinler hem bireylerin hem de toplumların belleklerinden izler taşır. Örneğin, toplumda yaşanan ve belleğe aktarılan sosyal olaylar romanlarda işlenir ve gelecek nesillerin belleğine aktarılır. Dolayısıyla edebiyat, belleğin sonraki kuşaklara seslenmesinin en temel yoludur. Bu seslenişte bireysel ve toplumsal unutmanın rolü, Gürsel Korat'ın Çift Aslan serisinde dikkat çekmektedir. Seri içerisinde kahramanların kıyafetleri, kullanılan semboller, kutsal değerler ve kişiler, rüyalar, bireylerin ve toplumların unuttukları, mekân ve zaman faktörleri, yabancılaşma, modernite ve ataerkillik gibi kavramlar unutmayı ortaya çıkartan faktörlerdir. Bu faktörler kendilerine yüklenen anlamı taşıyamadıkları veya tahribe uğradıkları durumlarda unutmaya neden olur. Kıyafetler kişinin kimliğini yansıtır. Bu nedenle kıyafetlerde bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılacak herhangi bir değişiklik kimliğin algılanışını etkiler, kişinin kimliğini saklamasına veya unutturmasına yardımcı olur. Semboller bellekte saklanan anlamları somutlaştırdıkları için belleği de nesneleştirmiş olur. Romanlarda görüldüğü gibi sembollere farklı anlamlar yüklenebilir ve bu anlam zenginliği farklı yansımalara sebep olur. Bu yansımalarından birisi unutmadır. Kültürel belleğin taşıyıcılarından olan kutsallar ve azizler toplumun hatırlama gereksinimini karşılayan kavramlardır. Bu kavramlar toplumun değerlerini taşırlar ancak toplumun ihtiyacını karşılayamadıkları noktada unutulmaya terk edilirler. Unutma bazı insanî eylemlerle de ortaya çıkar. Bunlar; kaçış, uyku, intihar ve ölümdür. Kaçmak, bireyin uzaklaşma ve unutma arzularının eyleme dönüşmesidir. Uyku sırasında bi-

rey gerçeklikten uzaklaşır ve hem gerçek âlemi hem de gördüğü rüyaları unutma eğilimindedir. İntihar, bireyin unutma arzusunun had safhaya ulaşmasıyla ortaya çıkarken ölüm, ölen kişinin unutulmasına neden olur. Aynı zamanda hastalık, delilik ve bilinç kaybı gibi kişinin elinde olmayan durumlar ile nefret ve korku gibi duygular da unutmaya tetikler. Yabancılaşma ve kimliksizleşme unutmaya sonucunda ortaya çıkar. Unutma, bireylerin geçmişleriyle veya bellekleriyle bağlarının kopmasına sebep olur. Bu kopuşla birey; yabancılaşır, yalnızlaşır, dini inkıraz yaşar veya kimliğinden soyutlanır. Romanlarda kadın kahramanların hayatlarına etkisiyle dikkat çeken ataerkillik de kadınların kimliklerinden kopmalarına ve varoluşlarını unutmalarına sebep olur. Zaman ve mekân insanı çepeçevre saran olgulardır ve belleği taşıma işlevleri vardır. Bellek, zaman ve mekân sayesinde hatırlanır fakat bu olguların zarar görmesi, ömürlerinin bitmesi veya taşıdıkları anlamların ve olayların unutulması onların da unutulmasına sebep olur. Toplum düzeninin bir parçası olan modernite, romanın sosyal ortamında da görülür ve modernitenin madde ile bireyi ön plana çıkaran yapısı unutmaya neden olur. Böylece bir edebî metni oluşturan farklı dinamiklerin kendilerine has yollarla unutturucu özellik kazandığı anlaşılmıştır. Unutmaya edebî metinlere yansımalarının daha iyi anlaşılabilmesi için farklı tarz-
larda yazılan metinler bu doğrultuda incelenebilir.

Kaynakça

- Akça, Hilal. "Ömer Seyfettin'in "Bahar ve Kelebekler" Hikâyesinde Kültürel Unutkanlık/Amnezi," *Söylem Filoloji Dergisi* 6, sayı: 3 (2021): 538-554.
- Alver, Köksal. *Siteril Hayatlar/ Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Ankara: Hece Yayınları, 2013.
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek /Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çeviren: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Augé, Marc. *Unutma Biçimleri*. Çeviren: Mehmet Sert, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Aydın, Rıfat. "Türk Modernleşmesinde Bir Görünüm ve Değişim Temsili Olarak Kıyafet," *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 3, sayı: 6 (2018): 48-70.
- Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası*. Çeviren: Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2020.
- Bergson, Henri. *Madde ve Bellek-Beden-Tin İlişkisi Üzerine Deneme*. Çeviren: Işık Ergüden, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2015.
- Berman, Marshall. *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. Çeviren: Bülent Peker ve Ümit Altuğ, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çeviren: Sabri Gürses, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.
- Connerton, Paul. *Modernite Nasıl Unutturur*. Çeviren: Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. Çeviren: Lale Arslan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Ertoyl, Muhammet. *Yabancılaşma Kader mi Tercih mi*. Ankara: Lotus Yayınları, 2007.
- Eyrek, Aysun. *Ekran Bellek/ Kültür Endüstrisinde Bellek Yitimi*. İstanbul: Doruk Yayınları, 2020.
- Halbwachs, Maurice. *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. Çeviren: Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayınları, 2019.
- Halbwachs, Maurice. *Kolektif Hafıza*. Çeviren: Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2018.
- İlhan, M. Emir. "Gelenek ve Hatırlama: Belleğin Kültürel Olarak Yeniden İnşası Üzerine Bir Tartışma," *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10, sayı: 8 (2015): 1395-1408.
- İlhan, M. Emir. *Kültürel Bellek-Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2018.
- Karaarslan, Faruk. *Toplumsal Hafıza*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Korat, Gürsel. *Güvercine Ağıt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Korat, Gürsel. *Kalenderiye*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Korat, Gürsel. *Zaman Yeli*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.
- Lefebvre, Henri. *Mekânın Üretimi*. Çeviren: Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019.
- Malinowski, Bronislaw. *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Çeviren: Saadet Özkal, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1992.
- Nora, Pierre. *Hafıza Mekânlar*. Çeviren: Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Pappenheim, Fritz. *Modern İnsanın Yabancılaşması/ Marx'a ve Tönnies'ye Dayalı Bir Yorum*. Çeviren: Salih Ak, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2002.
- Platon. *Menon*. Çeviren: Ahmet Cevizci, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2011.

Sarlo, Beatriz. *Geçmiş Zaman/ Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*. Çeviren: Peral Bayaz Charum ve Deniz Ekinci, İstanbul: Metis Yayınları, 2012.

Shaw, Julia. *Bellek Yanılgısı/ Hatırlama, Unutma ve Sahte Anılar Üzerine Bir İnceleme*. Çeviren: Funda Sezer, İstanbul: Say Yayınları, 2017.

Tökel, Dursun Ali. *Divan Şiirinde Harf Simgeciliği*. Ankara: Hece Yayınları, 2003.

Urry, John. *Mekânları Tüketmek*. Çeviren: Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.

Wellek, René ve Austin Warren. *Edebiyat Teorisi*. Çeviren: Ö. Faruk Huyugüzel, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Yıldırım, Sait. “Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik” 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II* içinde, Editör: Kadir Budak ve Sabri, 193-213. İstanbul: İlmî Etüdler Derneği, 2017.